Настя Григоровна, погасивши огонь, хотіла вже лягати в постіль, коли її немов торкнуло щось: здалося — чогось іще не зробила. Стала посеред кімнати, взялася за голову, пригадує. Сама в кімнаті, а очі блукають за вікном.

А там одмінилося все, що й не впізнати: де стояв удень хутір, тепер чорніють самі скелі з мороку; під скелями самотно догорає, як червона жарина в печі, останній у хуторі вечірній огник. Мріє темний степ через шлях, а по йому гонять одна одну нічні тіні. У вікно товпиться темне віття: ще недавнечко бриніли там голі парості,— незчулася, коли це так густо зрясились вони цвітом та листом. Летить весна, як крилами...

Не ті думки йдуть Насті в голову, не пригадає.

А ніч зайшла темна, зоряна, в травах та в квітках купається.

Настя одчинила двері, зазирнула в клас: може, там який непорядок.

З класу подуло свіжим холодком — сьогодні мили мостини. Обійшла помацки ряди парт, обдивилась усе, що можна. Стіл сукном застелено, картини вквітчано, як на зелених святах,— усе, здається, як слід: проте щось непокоїть.

Вернулась у кімнату, почала оглядати: списки до екзамену, шкільні журнали — все чепурненько поскладано на столі. По стінах малюнків та фотографій — рідко; подекуди вирізуються тільки з тінів суворі голови якихось отців. Каламарчики та коробочки з дівочими чарами, томики віршів та романів, дзеркальце в квітках — усе кудись спливло з маленького столика, а на їх місці темніла тепер гора шкільних книжок. У кімнаті віє чернечим спокоєм.

"Мабуть, мені так здалось",— подумала Настя. Поклалася в ліжко, похрестила подушку. Руки помостила під голову, водить очима по кімнаті.

Боязко чогось Насті. Так боязко, що аж у грудях холоне.

"І чого мені боятися! — розважає себе Настя.— Хлопці в мене вишколені, інспектор..." Настя задумалась,— він, правда, грізний, суворий панюга, вчительки духу його бояться, проте до неї він ласкавий, хвалив її перед іншими. Бо вона таки й справді і слухняна, й почтива, і на шори та вбори та на паничів не вабиться, а роботи своєї пильнує. Посумує часом, що живе в самотині, повтішає себе думкою і про вбори, і про панича, та й ніхто про те не знає.

Добре тим, що в земстві руку мають та атестати більші: завжди знайдуть собі службу, а вона — дівчина бідна: пощастило взяти земську школу, то треба шануватися, бо не всякій і з "званням" дадуть земську школу.

Треба боятися, бо до чого тільки не можна причепитись...

І страхи знову починають ворушитись у Насті.

Пригадалося їй, як колись помітив інспектор, що вона, вчителююча, на виду покруглішала. Тоді казав — нівроку, ще й за підборіддя подержав,— а як школярі поріжуться, що скаже?.. Хотіла хоч перед екзаменами трохи схуднути: поралась увесь день, мов у казані кипіла, рісочки в рот не брала,— підійшла до дзеркальця, думала одну тінь свою побачити, а глянула, то мало не заплакала: все лице, мов на лихо, шаріло, як калина.

— Охо-хо!..— зітхнула Настя. Через вікно в очі зазирнув клапоть неба, присипаний срібним пилом, мов гречаник горохом.

Звізда ясна возсіяла...-

прийшли на думку Насті слова якоїсь колядки. Потім зітхнула.

"ІЦо буде, то й буде, а тепер — спать!" — і почала вкриватись.

Тільки заплющила очі, в усі заграв хтось на тонісіньку дудку. "Лю-лю-лю!" — причулась рулада й урвалась.

Далі коло уха немов легенько шарнув хтось шовком об дзвін. Бренькнула десь туго натягнута струна. Ставало легко, немов хто зсував з неї мішки з піском.

"Бач, чого забула,— само прийшло в голову Насті,— забула лампадку засвітити".

І хотіла б устати, та якась ласкава потайна рука силоміць очі закриває, надавлює чимсь.

"Хай уже так,— думає Настя,— а тепер..."

І стоїть вже Настя серед зеленого-зеленого лугу.

Світу-світу, ясного, золотого! Аж очам трудно, аж темний лист на дубі осміхається проти ясного неба.

Травиця шовкова м’якенька, ноги босенькі, — страх як легенько!

"Побіжу!"

Побігла прудко-прудко, вітер об поли б’є, груди розпирає, аж болить. Тільки черкаються ноги об траву. Хочеться підскочити.

"Може б, я й полетіла?" — спадає Насті на думку.

Озирнулась — ніде ні духу. Розбіглась, махнула руками.

"Фрр..." — плавно, рівно пролетіла дугу в повітрі. Стала легенько, немов хто поставив.

"Чи не диво! — радіє Настя.— А кажуть, що людина не полетить. Ану ж ще..."

Махнула руками раз, вдруге, втретє, знялася вище й вище, попливла врівні з вербами.

Дух займає. В грудях коле гострий холодок. Так і випирає звідтіль чи сміх, чи крик — всилу здержує.

"Ану — вниз: чи не вб’юся?"

Заплющила очі й шугнула. Над самою землею немов хто на рядно підхопив її — легенько полинула над травою. Махнула скілько разів — знову над самими верхами верб.

"От, коли б знали люди, що можна так..." — радіє Настя.

Зірвалась з гілки зозуля.

"Ану я впіймаю цю зозулю",— думає.

Зозуля на вербу — й Настя на вербу, зозуля з верби на калину — Настя слідом за нею. Зозуля знялась та й полетіла, тільки крильцями шамотить. Настя за нею, все за нею.

Зеленіє діброва проти сонця.

Зозуля — між лист і уринула. У Насті забилось серце: втече!.. Розмахнулась та так і шугнула в гущавину зелену.

Чудно так у холодку поміж густих віток, темно...

"Шурх-шурх, шурх-шурх" — черкається об неї широкий лист кленовий та білий тополевий.

"Де ж би вона сховалася? — бідкається Настя.— Хіба чи не за отим кущем?" — сіла додолу, надкрадається тихесенько, щоб не хруснути.

"Ку-ку!" — визирнуло з-за листу веселе й лукаве лице покровського завідуючого Петра Кучерявого.

"Моя годинонько! — зраділа Настя.— Як він тут?"

А сонце світить йому в лице, шнурочком чорніє мережана брова, а в сірих очах блискотять золоті іскорки.

"А коли ж то ми вже бачилися з вами!" — простягає він до неї обидві руці.

Настя схиляє на груди голову і вже хоче осміхнутись, засоромившись. Коли щось — тьох у грудях.

"Геть-геть! — сполохалась вона чогось і замахала на Петра руками.— Бо тут, мабуть, хтось є",— нишком шепнула йому.

"Кахи-кхи!" — басом кашлянуло щось за деревами. Спираючись на палицю, понуро виходив на галявину інспектор. Брови насупив, дивиться в землю, щось думає.

І похмарніло відразу все, осмутніло...

І побігли тіні по траві, і лист на дереві помутило.

Глянув Петро на його, зблід відразу, скривився.

"А, бодай тобі добра не було!" — промовив з жалю, полинув і розтанув, як хмарина.

"Гав-гав-гав!" — залящало десь поблизу Герасимове сто-рожеве щеня. Далі опукою вискочило із-за кущів та так і вп’ялося інспекторові в литку.

"Це ж буде рахуба, як порве! — вдарилась Настя об поли.— Жучок! — кинулася вона його одгонити.— Жучок! Жу..."

Прокинулась,— у дворі, помалу затихаючи, гарчить іще Жучок.

Не вспіла щось подумати, як силоміць потягнуло її знову кудись. Вже крізь сон чує, як влетіло щось у вікно, снує по кімнаті й гуде.

...Вона по цей бік, Петро по той. Посередині плине кудись крутими берегами блакитна вода, леліє... Вітрець гонить хвилю, очеретом гойдає. Заходить сонце, палає небо, червоніють проти його дрібненькі мережані брижі на воді.

"Іди, йди! — проганяє вона Петра.— Йди!"

А йому так не хочеться: ступить раз-два та й спиниться, жалібно так очима благає.

"Не мнися, йди! — одгонить його без жалю Настя.— Бачиш, який ото селезень по воді плаває".

"Ну то й що, як селезень?" — питає Петро.

"Еге... що!" — одмовляє Настя, а сама й не знає, що саме. А селезень кружить по воді, та все гуде, та все гуде. Далі — пуць у воду — уринув та й нема. Хлюпнуло коло ніг.

Настя зирк — та й охолола: чіпляючись за лозу, на берег видирався інспектор.

"Бач — що?" — одними очима промовила до Петра. Той схопився руками за голову й знову пішов димом. А інспектор підходить до неї та очима так і пряде по їй, так і пряде.

"Що це він?" — дивується собі Настя.

Взяв її рукою за підборіддя, а другою рукою за стан обгортає:

Хмизом-низом,

Під дровами,-

підспівує й підморгує.

"Еге! — подумала Настя.— А тоді, бач, я й не догадалася, нащо він за щоку брав".

А він нахиляється то до одної щоки, то до другої та тільки: жж... гу. "Так ось який він! — думає Настя.— Хай же тільки займе: ну й вибатькую, ну й вибатькую ж..."

"Ж-ж-ж..." — загув він над самим її ухом.

Настя набралася духу:

"Геть!.."

Кинулась у холодному поті.

— Та й що це зо мною діється,— вже розсердилась на когось Настя,— завтра екзамен, а воно таке верзеться — тьфу! — Сердито одвернулась до стіни, вкрилася з головою.

* * *

"Я вам, я вас, та я ж вас!.." — тупотить ногами інспектор.

Настя стоїть перед ним ні жива, ні мертва. Надворі хмариться чи на дощ, чи на вітер. Екзамен минув уже, коли і як — Настя не пам’ятає. За столом у її кімнаті сидить шкільна комісія, дожидає, поки інспектор переказиться, куняє.

"Признавайтеся, хто моргав на вас над річкою?" — визвірився інспектор.

"Я... він... я не знаю, де він узявся",— виправдується Настя.

"Не знає... вона не знає",— уїдливо звернувся інспектор до комісії.

Комісія заплющила очі й мовчки похитала головами.

"Ну, а отой ваш бриль, як решето,— хто одніс до писарки переховати, поки я тут? — встромив на Настю гострі очі інспектор.— Нащо то вчительці такий бриль?.. Голови паничам крутити?.. А у вашій корзині на самому дні картку якого ото шминдрика з патлами приховали звечора?.. Думаєте, не знаю?.. А пудра в шухлядці для чого ото?"

Бачить Настя: все знає! — тремтить мовчки. Інспектор пригнувся ближче до неї.

"А над водою, як узяв я вас за щоку, як рідний батько,— що ви подумали тоді?" — зашипів їй в самі очі.

Кров прилинула Насті до лиця.

"Ану — скажіть?.. Бач, казали, що вона смирна,— повернувсь він до комісії,— а вона, знаєте, що подумала на мене, старого?"

Комісія зітхнула й покивала головами.

"Я, їй-богу, не знаю, що зо мною діється,— щиро, як батькові, признається вона.— Це мені за гріх... за те, що не засвітила на ніч лампадки..." А сама плаче-плаче.

"Ну глядіть же мені,— пом’якшав інспектор,— щоб більш ніколи цього не було!.. Прощаю на первий раз. Починаймо!" — звернувся він до комісії; сів, присунув до себе папери, надувся, як тума. [21]

"Треба бриль дячисі перепродати, а Петрову картку в піч",— думає Настя й, схлипуючи, сідає теж коло столу.

* * *

А в кімнаті темно, тихо... Десь на стіні цокає в темряві годинник. Скрипнуло вікно, одчинилося, стукнуло об стіну. Тихо вскочив через бузок у кімнату вітер і пішов нишпорити, як злодій, по всіх закутках. Никнув сюди-туди, злетів на ліжко, подув Насті на очі, на щоки, далі добрався до столу й почав порядкувати паперами.

...Бачить Настя — ляснули двері і в кімнату сміливо увійшов Петро, свіжий, хороший, як іскра. І вже не боїться, сідає поруч з інспектором, осміхається, квіткою з бузку грається.

"Й чого його принесло в такий час? — лякається Настя.— Хіба чи не кликали його в комісію?" — подумала. Чує Настя — стає жарко. "Не треба дивитись на його",— подумала й одвернулась в другий бік. Проте не помоглося: починає горіти тіло, горять руки, горить, як у перці, лице.

"От лихо мені! — жахається вона.— Гляне інспектор і догадається! І що б його зробити, щоб не горіти так?" — кидає очима на всі боки, сидить як на жару.

З вікна подув вітер, потяг од інспектора папери й шпурнув під стіл.

"Ой, як же це добре!" — зраділа Настя і зразу — шусть під стіл.

"Поки позбираю їх, може, перегорю під столом",— подумала. Нахилилась під стіл, а Петро вже вперед неї там, теж збирає листи. Побачив її та й дивиться у вічі, чудно-чудно так. Далі до неї нишком:

"Маю сказати вам велику тайну.— Схиляє лице, лоскоче кучерями по щоці. Чує Настя, тихесенько шепоче над ухом: — А спробуємо отут... поцілуватись".

"Чи ви не сказилися? Чи ви не сказились? — Хоче одіп-хнути його Настя, а замість того лицем до лиця тулиться та й тулиться. Вже б час із-під столу вилазити, а вона не має сили випустити Петра.— Ой лишечко, ой що ж це буде, ой рятуйте ж мою душу",— тулиться вона до його; а серце як не вискочить.

"Та й чого так страхатися? — спокійно радить на ухо Петро.— Ми зовсім не будемо вилазити звідціль, будемо сидіти тихенько, то вони й забудуть про нас".

Насті одлягло од серця.

"Правда! — радісно подумала вона.— А я, й не догадалася. О, який же він розумний, мій коханий!" Острах став проходити. Зіперлися вони на стінку, докупи стулились, затихли, прислухаються.

Так, мабуть, справді забули: читають папери якісь, спокійно гомонять. Інспектор прокашлявся й почав читати протокол. Сидіти стало так гарно, затишно.

"Послухаємо",— повагом промовив Петро, обгортаючи Настю.

"Тысяча девятьсот такого-то года педагогический совет под председательством инспектора народных училищ господина Люцыпоренка,— швиденько, як паламар, вичитував інспектор,— производил испытания... тара-ра-ра... и постановил:

Котилася ой да зоря з неба

Та й упала додолу..." —

зіпнув відразу голінним парубочим голосом інспектор, немов трохи одлетівши. Настя сполохалась.

"Що це він — сказився?"

"Цить,— моргнув до неї Петро,— зараз підіймуть бучу, потім підуть звідціля, а ми вдвох зостанемося".

Інспектор встав од столу, настромив на лисину Герасимову шолудиву шапку й помалу пошкарьогав до порога.

"...Та й упала до до... о-о... о-о... лу!" — виводить він, як не перерветься. Ну зовсім же, зовсім, як парубок.

Настя торкнула ліктем Петра.

"Хі!" — засміялась собі в руку. Коли зирк: зверху під стіл сива борода о. Микити висувається, висувається. Далі — червоний кіс, потім підсліпувате око... Настя жахнулася, хотіла хоч руку випростати, що лежала у Петра на шиї, так не можна було: щось до стіни притиснуло.

О [тець] Микита глянув, ахнув з дива, плеснув у долоні й закрив лице руками.

"Какаріку-гу!" — заспівав, немов сусідський півень.

"Умру!" — сказала собі Настя, мліючи од сорому.

А з других боків висовувались під стіл земський з блискучими гудзями, член управи в окулярах, попечитель школи з медаллю на грудях. Поставали кругом столу на почепках, плещуть у долоні, головами кивають:

"Учителька! Оце так учителька! Ну та й учителька... ай-яй-яй..."

"Ех, усе одно — вмирати! — подумала Настя.— Хай же тепер хоч увесь світ дивиться!" Вхопила обіруч Петра за шию та так і прикипіла до гарячої щоки.

"Цілується!.. Люди добрі! Вчителька цілується!.. Пробі!.. Какарі-ку!.." — загаласувала комісія.

Прибіг інспектор:

"Хто цілується? Де цілується?"

"Господи, прийми мою душу!" — "молиться Настя. І чує: переходить її душа на той світ, тихо, легесенько, як пух..,

А на тім світі — ніч, зоріє десь небо, прочинене вікно...

"Так немовби моя кімната..." — дивується Настя.

Під вікном щось кашлянуло.

Гей, хто ж мене, дівку молодую,

Та й проведе додому...

Знову "зірвався надворі парубоцький голос, аж здригнула Настя.

"Какаріку! Какаріку!" — перегукувались десь на хуторах півні.

Настя і бачить усе, й чує, та й не віриться їй, що то був сон.

Лежить не поворухнувшись, осміхається.

Зашелестіли папери, немов який канцеляриста невсипущий читає їх усю ніч.

* * *

Збирає Настя по долівці папери, пригадує сон і бубонить щось. Їй і смішно, й сердито. Не втерпіла, щоб не зазирнути під стіл. Нічого не було там: самотно дрімав тільки на стіні чи павук, чи муха. Поскладала папери, підійшла до вікна.

Як і перше, химерними скелями темніє хутір; степ хвилює тінями, миготить, немов палає ввесь у темному полум’ї. А небо вже інше:

насунулось, як чуже, світить пізніми зорями. Далеко, мабуть, ніч упливла за той час, догорає,— тільки причувається, немов подекуди шугають ще гарячим приском невидимі іскри.